

Rettslære

Dom LA-2019-133184

Domstol: Agder Lagmannsrett

Innhold

Saksfremstilling	2
Partenes påstander og anførsler	5
Lagmannsrettens vurdering	8
Fast bosted	8
Samvær	21
KJENNELSE	25
DOMSSLUTNING	26
SLUTNING I KJENNELSE	26

Saksfremstilling

A (far, født 1975, nå 44 år) er utdannet [yrke] og jobber som senior porteføljeforvalter i [Virksomhet]. Far har datteren D (født 2002, nå 17 år) og sønnen E (født 2004, nå 15 år) fra tidligere ekteskap med F (heretter ekskona). Siden samlivsbruddet i 2009 har far og ekskona hatt delt omsorg for barna. Alle fire bor i Oslo.

B (mor, født 1978, nå 42 år) er utdannet jurist og jobber som HR-sjef i [Kommune]. Hun har ikke andre barn og har ikke vært gift tidligere. Hun bor nå i [sted1].

Partene ble kjærester i begynnelsen av 2013. Begge bodde da i Oslo. Partene vurderte etter en stund å gå fra hverandre, men valgte å satse på samlivet da det ble kjent at hun var gravid. Formelt bodde de hver for seg da C ble født i 0.0.2014, men kjøpte måneden etter felles bolig i Oslo, og flyttet inn i løpet av sensommeren 2014. Ved fødselen ble mor registrert med foreldreansvar for C alene.

I april 2015, da C var 10 måneder og far hadde påbegynt sine planlagte 14 uker foreldrepermisjon, flyttet mor til [sted1] sammen med C. Far ble boende i Oslo. Det er nesten to timer reisevei mellom bostedene.

Etter samlivsbruddet har partene hatt mange ulike samværsavtaler og vært til sju meklinger. Felles for alle meklinger har vært fars ønske om å få del i foreldreansvaret, noe mor ikke har samtykket til, samt at begge parter har ønsket forutsigbarhet omkring samværene mellom far og C.

I perioden etter bruddet var far mye i [sted1] for gjennomføring av samvær. Samværene ble gjennomført både i hverdager og i helger. Det første året, mai 2015 til mai 2016, hadde far mellom sju og ti dager samvær per måned. Dette var ca. annenhver helg i tillegg til at fars foreldrepermisjon ble tatt ut på deltid i ukedagene.

Det andre året, fra juni 2016 til mai 2017, hadde far stort sett samvær fem-seks dager per måned. Også dette var annenhver helg, og i tillegg ca. en dag annenhver uke. Fars arbeidsgiver tilrettela for hjemmekontor slik at far kunne reise til [sted1].

I mai 2017, rett før C ble 3 år, ønsket ikke lenger mor å la far gjennomføre samvær i sin bolig i [sted1]. I fjerde mekling 11.05.2017 var avtaleforslaget at det fortsatt skulle være samvær annenhver helg: i Oslo på lørdagen og i [sted1] på søndagen, i tillegg til ettermiddagssamvær i [sted1] annenhver uke etter barnehagen. Far ønsket allerede da egentlig å utvide til alminnelig overnattingsamvær i Oslo annenhver helg i tillegg til et dagsamvær i [sted1] annenhver uke. Mor samtykket ikke til overnattingsamvær. Mor samtykket heller ikke til samvær på dagtid annenhver helg slik det var foreslått. Avtalen ble ikke signert.

I den femte meklingen, 22.06.2017 ble det så avtalt dagsamvær i Oslo hver tredje helg, og at avtalen skulle «økes etter avtale». Denne avtalen ble ikke fulgt. Samværet ble heller ikke økt, men redusert. Ved noen av de planlagte samværene kom ikke mor til Oslo med C, slik at far i stedet kjørte til [sted1]. Noen av samværene ble helt avlyst av mor. Fra juli 2017 til mai 2018 viser oversikten over gjennomførte samværsdager at far og C kun hadde samvær mellom en og tre dager per måned.

Far ønsket fortsatt å utvide samværet, men mor ønsket ikke dette. I den sjuende meklingen, 26.04.2018, da C var nesten 4 år, ble det avtalt samvær 4,5 timer hver tredje lørdag, samt en ettermiddag i måneden etter barnehagen i [sted1].

Mekling etter barneloven § 51 første ledd jf. § 54 ble gjennomført 24.05.2018. Partene kom heller ikke da til enighet om ny avtale.

Far reiste 28.05.2018 søksmål for Nedre Telemark tingrett med krav om felles foreldreansvar og samvær fastsatt etter rettens skjønn. Det fremgår av stevningen at han ønsket overnattingsamvær annenhver helg fra torsdag/fredag til søndag i Oslo, evt. etter en periode med opptrapping, samt et dagsamvær annenhver uke i [sted1]. Det ble også satt frem krav om likedeling av ferier. Det ble samtidig satt fram krav om foreløpig avgjørelse.

I mors tilsvar 21.06.2018 fremgår at hun fortsatt ønsket å ha foreldreansvaret alene. Mor mente korte dagsamvær i [sted1] ville være det beste, og at far burde jobbe med egen forståelse av C, hennes behov og uttrykk før det kunne være overnattingsamvær.

Begge parter ønsket oppnevnt en sakkyndig for tingretten som kunne ha samtaler med partene og medvirke i saksforberedende møter. Tingretten oppnevnte 25.06.2018 psykologspesialist Per Kaald som sakkyndig.

I det første saksforberedende rettsmøtet i tingretten 26.09.2018 ble det inngått midlertidig avtale om at mor skulle bringe C til Oslo for samvær 5,5 timer annenhver lørdag, og at far skulle ha samvær en ettermiddag annenhver uke i [sted1].

I perioden fremover observerte sakkyndige C med begge foreldrene, i barnehagen, og i overleveringssituasjoner. Han møtte fars andre barn og innhentet komparentopplysninger, blant annet fra besteforeldrene på begge sider.

I det andre saksforberedende rettsmøtet i tingretten 19.12.2018 redegjorde den sakkyndige for at overnattingsamvær burde igangsettes. Mor ønsket ikke dette. Partene klarte ikke å enes om en ny avtale. Far utvidet da påstanden til også å gjelde krav om fast bosted for C. Tingretten ble bedt om å avsi en midlertidig avgjørelse.

I Nedre Telemark tingretts kjennelse 02.01.2019 ble far ikke gitt del i foreldreansvaret, i påvente av hovedforhandlingen som var berammet fem måneder senere. Mor skulle fortsatt ha fast bosted. Samvær ble fastsatt likt som den midlertidige avtalen inngått i det første rettsmøtet, dvs. annenhver lørdag i Oslo og en ettermiddag annenhver uke i [sted1]. Fra tingrettens begrunnelse for samværsfastsettelsen, hitsettes:

«Retten frykter for at partenes ulike virkelighetsoppfatninger, og gjensidige beskyldninger, vil forsterkes inn mot en hovedforhandling dersom samværene utvides nå. Retten viser i denne forbindelse blant annet til den sakkyndiges vurdering i siste saksforberedende rettsmøte hvor han uttalte at: «Desto bedre samværene går, desto verre blir det». Cs beste tilsier derfor etter rettens vurdering ikke at det igangsettes overnatting før hovedforhandlingen i saken er avholdt. Dette gjelder selv om den sakkyndige har gjort rede for at det må komme til overnattingsamvær.»

Den sakkyndige leverte sin rapport til tingretten 15.01.2019. Han vurderte begge foreldrene som «psykososialt oppgående». Kontakten mellom far og C ble karakterisert som «svært god». Den sakkyndige fremhevet at «det viktigste tilgrunnliggende element i denne saken er at C opplever en sterk lojalitetskonflikt mellom far og mor».

Tingretten holdt hovedforhandling 13.-15.05.2019. Tingrettens dom avsagt 04.06.2019 har slik domsslutning:

1. A skal ha del i foreldreansvaret for C, f. 0.0.2014.
2. C, f. 0.0.2014, skal ha fast bosted hos sin mor B.
3. C, f. 0.0.2014 skal ha slikt samvær med sin far A:

- Hver fjerde helg fra fredag kl. 17 til søndag kl. 15. Far skal hente C i barnehagen/på skolen i [sted1] på fredager og mor hente henne hos far i Oslo på søndager. Første gang fra fredag 21.06.2019.
- Sommeren 2020 feriesamvær med 2 ganger 1 uke, fra fredag til fredag. Fra 2021 skal sommerferiesamværet være 2 sammenhengende uker fra fredag til fredag. Sommerferiesamværet skal avtales mellom partene senest innen 1. mai hvert år.
- Annet hvert år i jule-/nyttårshøytiden fra lillejulaften (23.12) kl. 15 til tredje juledag (27.12) kl. 15 eller fra tredje juledag kl. 15 til første nyttårsdag (01.01) kl. 15. I 2019 skal samværet være fra 27.12. til 01.01.
- Annet hvert år i påskehøytiden fra fredag før palmesøndag kl. 15 til onsdag før skjærtorsdag kl. 15 eller fra onsdag før skjærtorsdag kl. 15 til første påskedag kl. 15. I 2020 skal samværet være fra onsdag før skjærtorsdag.
- Etter skolestart høsten 2020 skal C ha vinterferies med far annet hvert år, første gang vinteren 2021.
- Etter skolestart høsten 2020 skal C ha høstferie med far annet hvert år, første gang høsten 2021.
- Far henter i [sted1] og mor henter i Oslo ved alle feriesamvær.

4. Saksomkostninger tilkjennes ikke.

Det ble samtidig avsagt kjennelse om at dommen skulle tre i kraft straks.

C hadde helgesamvær med overnatting hos far i juni, juli, august og september 2019.

Far anket tingrettens dom ved ankeerklæring 17.08.2019. Han ønsket fast bosted hos seg, subsidiært et mer omfattende samvær. Mor tok til motmæle ved anketilsvar 09.09.2019 og ønsket at tingrettens dom skulle bli stående. Tingrettens avgjørelse om felles foreldreansvar ble ikke anket.

Samværet i oktober ble avlyst. Mor begjærte 28.10.2019 oppnevnt en ny sakkyndig for lagmannsretten for å høre Cs syn på saken. Far mente at datteren stod i en så sterk lojalitetskonflikt at det ville være en belastning for henne å uttale seg i saken, også hensyntatt at hun kun var 5 år.

I kjennelse 05.11.2019 avgjorde lagmannsretten at det ikke skulle oppnevnes en sakkyndig for å gjennomføre samtale med C, og uttalte:

«Slik saken er opplyst legger lagmannsretten til grunn at et ikke er til barnets beste at det oppnevnes sakkyndig for at barnet skal uttale seg om fast bosted og samvær, jf. barneloven § 31 annet ledd, jf. § 48. Det vises til barnets lave alder, det høye konfliktnivået mellom foreldrene, og belastningen ved at barnet står i en sterk lojalitetskonflikt.

Etter lagmannsrettens vurdering er det heller ikke nødvendig å oppnevne sakkyndig for å få et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag, jf. tvisteloven § 25-2 første ledd. Det var oppnevnt sakkyndig for tingretten, og det foreligger ikke opplysninger om spesielle forhold ved barnet, eller barnets omsorgssituasjon som gjør det nødvendig med ytterligere sakkyndig utredning for lagmannsretten. Dette er heller ikke gjort gjeldende.»

Også samværet i november ble avlyst. Far hadde et ettermiddagssamvær i november. Samværsbelgen i desember ble gjennomført.

Nedre Telemark tingrett fastsatte i kjennelse 20.12.2019 en stående tvangsbot på kr. 3.000 for hver gang far ikke fikk utøve samværsretten i tråd med dommen/kjennelsen av 04.06.2019, og uttalte:

«Basert på de innsendte dokumentene er det liten tvil om at mor tidligere ikke har fulgt opp samværsordningen mellom far og barn i tilstrekkelig grad. (...) På bakgrunn av sakens historikk mener retten at det er sannsynlig at mor har misligholdt den fastsatte samværsordningen når samværene som henholdsvis skulle finne sted den 11.-13. oktober 2019 og den 8.-10. november 2019 ikke ble gjennomført. Etter rettens vurdering var det ikke umulighet som førte til at samværene de aktuelle helgene ikke fant sted. Det skyldtes manglende tilretteleggelse fra mors side og motivasjonsarbeid overfor C.

Argumentasjonen / forklaringen inntatt i tilsvaret, indikerer at mors holdninger til samvær, tilretteleggelser og motivasjon ikke er tilstrekkelig endret. Mor har fått tydelige signaler om at hun må endre sin holdning og legge til rette for at samværene mellom far og C kan finne sted slik det er fastsatt av retten – C må sikres best mulig foreldrekontakt også med far.»

Etter dommen/kjennelsen skulle C være hos far fem netter på nyttårssamvær. Dette ble avlyst. Januarsamvær 2020 ble gjennomført, men samvær første helg i februar 2020 ble avlyst.

Ankeforhandling ble holdt i tinghuset i Skien 04.-06.02.2020. Både far og mor ga forklaring. Det ble foretatt dokumentasjon og hørt 14 vitner, jf. rettsboken.

Partenes påstander og anførsler

Begge parter har vist til barneloven § 48, § 36, § 42, § 43, § 43a og § 31 i tillegg til Grunnloven § 104, EMK artikkel 8 og FNs barnekonvensjon artikkel 3.

Begge parter er enige om at C er ei velfungerende jente med normalt behov for god omsorg. Hun er verbalt sterk, har gode sosiale ferdigheter, er fysisk aktiv med god motorikk. Hun er godt likt av både barn og voksne.

As påstand og påstandsgrunnlag:

A ved advokat Cecilie Haneborg har lagt ned slik påstand:

Prinsipalt:

1. C skal bo fast hos far, A
2. Mor, B, skal ha samvær fastsatt etter rettens skjønn.

Subsidiært:

3. Far, A, skal ha samvær fastsatt etter rettens skjønn.

I begge tilfeller:

4. B dekker sakskostnadene for tingretten og lagmannsretten.

Til støtte for påstanden har far vist til at det nå vil være til Cs beste å flytte til Oslo og bo fast hos ham. Det er viktig for Cs utvikling og kontakt med begge foreldrene at hun ikke forblir i en lojalitetskonflikt. Dersom C blir boende hos mor vil hun bli stående i denne konflikten fremover, og det er stor sannsynlighet for at far og C etter hvert vil miste kontakten. Hensynet til å opprettholde status quo må vike slik at C kan få best samlet foreldrekontakt.

Mor har gjennom hele Cs liv opptrådt illojalt overfor far. Allerede ved fødsel oppga mor feilaktige opplysninger til myndighetene og forhindret på den måten at far fikk del i foreldreansvaret. Det har ikke vært noen god grunn til at far ikke skulle få del i dette.

Da C var baby holdt mor tilbake opplysninger for far om at hun hadde sagt opp jobben i Oslo og skulle flytte til [sted1]. Det var ingen grunn til at mor skulle flytte på dagen, og det vanskeliggjorde fars foreldrepermisjon og hans samvær med C.

Til tross for dette har far og C alltid hatt et godt forhold. Far har strukket seg langt for å opprettholde relasjonen til tross for mors stadige begrensninger. C trives godt med far og er trygg på ham. Far har gode foreldreferdigheter, er samarbeidsvillig og har vært uforståelig at C ikke skulle ha overnattingsamvær hos far på et tidligere tidspunkt. C er ei velfungerende jente. Far kan tilby henne et rikt liv.

Mor har vært lite villig til å høre på råd, og tolker alt som angår Cs relasjon til far i negativ retning. Mor forsøker aktivt å minimere fars rolle i Cs liv. Mor har riktignok fremhevet alle andre i fars omgangskrets som et gode for C, dvs. D, E, farmor og farfar, men ikke far.

Hver gang far-datter-relasjonen har vist seg sterkere, har mor strammet inn på samværene eller hindret dem, eventuelt sørget for at far må gjennomføre samvær i [sted1] i stedet for i Oslo, noen ganger sammen med mor i stedet for alene. Mor har hele tiden ønsket full kontroll over C, og har utviklet et usunt eierforhold til C.

Mor har over tid satt C i vanskelig og skadelig lojalitetskonflikt. Det er ikke til Cs beste å gjennomføre samtaler med ulike voksenpersoner eller at mor i påhør av C snakker negativt om farsrelasjonen. Mor har ikke aktivt støttet opp under samværene, men forsøkt å rive ned Cs relasjon til far. Ved dette viser mor svikt i omsorgen for C og det kan føre til skjevutvikling og relasjonelle problemer senere i livet. De fysiske ubehag C nå viser hos mor er et resultat av stress knyttet til lojalitetskonflikten. C viser ikke tegn til endring i farsrelasjonen andre steder enn med mor til stede. Far mener man bør legge begrenset vekt på Cs uttalelser i situasjoner hvor hun klart er påvirket av mor, og heller vektlegge andre observasjoner av Cs relasjon til far.

Far har ordnet ny barnehage til C i sitt nærmiljø og har avklart med arbeidsgiver at han kan få frigjort tid ved en overgang. En flytting til far vil trolig være en vanskelig overgang, men det vil etter kort tid, og særlig på lang sikt, være til det beste for henne. Mor bør ha samvær med C tilsvarende barnelovens normalordning, men det bør være en periode med tilsyn eller annet opphold for at C skal trygges på sitt nye bosted og miljø hos far.

Subsidiært, dersom C blir boende hos mor, bør far ha samvær med overnatting annenhver helg og halvparten av feriene.

Far bør tilkjennes sakskostnader for begge rettsinstanser. Søksmålet for tingretten omfattet opprinnelig kun fastsettelse av foreldreansvar og samvær med overnatting. Det var ingen grunn til at han ikke skulle få del i foreldreansvaret tidligere og at C kunne overantte hos ham. Gitt relasjonen mellom C og far burde saken vært løst i mekling slik at søksmål kunne vært unngått. Far så seg nødt til å utvide påstanden for tingretten ut fra utviklingen i saken, men har i realiteten vunnet søksmålet i det vesentlige for tingretten. Han bør også tilkjennes sakskostnader for lagmannsretten dersom anken fører frem. Det er ikke grunnlag for å gjøre unntak, slik at mor bør pålegges å dekke hans omkostninger.

Far har også begjært ny foreløpig avgjørelse etter barneloven § 60.

Bs påstand og påstandsgrunnlag:

B ved advokat Heidi Amlie Grindem har lagt ned slik påstand:

Prinsipalt:

1. Anken forkastes.

Subsidiært:

2. B skal ha samvær med C fastsatt etter rettens skjønn.

I begge tilfeller:

3. A dømmes til å betale sakens omkostninger for lagmannsretten.

Til støtte for påstanden har mor i hovedsak gjort gjeldende at C bør fortsette å bo hos henne i [sted1]. Det er mor som har vært Cs primære omsorgsgiver hele livet og det er ingen grunn til å flytte C fra mors omsorg. Status quo taler med styrke for at det ikke skjer en endring. Ved å bo fast hos mor videre vil den emosjonelle og følelsesmessige tilknytningen til mor opprettholdes. I tillegg vil det ytre miljø fortsette der C er velfungerende: i boområde, barnehage, familienettverk og venner. Det vil være skadelig for C å bli flyttet fra dette trygge nettverket nå. Mor gir C god omsorg og tilbyr en stabil omsorgsbasis.

Far stilte ikke opp den gangen C var baby. Mor har alltid strukket seg langt for å legge til rette for samvær, særlig de to første årene hvor hun tillot at far fikk overnatte i sin bolig og ha samvær i [sted1]. Far har ikke klart å tune seg inn på Cs behov og bør motta foreldreveiledning for dette.

Mor ønsker at C skal ha samvær med far. Problemet nå er at C ikke er trygg på far og ikke vil dra på samvær. Når C sier at hun ikke vil, så vil mor ikke tvinge henne, for mor tar Cs følelser på alvor. Det er derfor viktig at C blir hørt i saken og at hennes mening tillegges vekt ved avgjørelsen. Det er ikke tvil om at C blir stresset før samvær med far, og hun viser klar vegring mot samvær. Hun har vært tydelig på at hun ikke ønsker å være på overnatting hos faren. Dette har blant annet vist seg som fysisk ubehag med vondt i magen. Vegringen viser seg hele uka før samvær, hvor hun setter seg til motverge.

Det er ikke grunn til å øke samværene utover tingrettens dom med hver fjerde uke nå, og det bør fremgå av domspremissene at far bør informere mor i forkant av hvert samvær om hva de skal gjøre og hvem de skal være sammen med, slik at mor kan motivere C gjennom dette. Ideelt bør også farmor/farfar eller søsknene være til stede under alle samværene. Etter hvert kan det fastsettes samvær annenhver helg, men mer enn dette er vanskelig å få til.

Subsidiært, dersom C flytter til far, bør mor gis et omfattende samvær. Det vil være søkt å skulle fastsette tilsyn eller annet ved mors samvær.

Far bør dømmes til å betale sakens omkostninger for lagmannsretten, men mor er enig med tingretten i at begge fikk medhold av betydning i tingretten slik at kostnadene ble delt der.

Til fars krav om foreløpig avgjørelse har mor lagt ned påstand om at begjæringen ikke tas til følge, uavhengig av lagmannsrettens resultat i dommen.

Lagmannsrettens vurdering

Fast bosted

Lagmannsretten tar som utgangspunkt at begge foreldrene – hver for seg – har kapasitet til å gi god omsorg for C. Begge foreldrene har god kontakt med sine søsken og foreldre, og lever normalt aktive liv med sosiale vennerelasjoner. Begge foreldrene er høyt utdannet og er i fast arbeid i full stilling. De har god økonomi og eier egen bolig.

Som nevnt er det ikke noe som skiller mor og far når det kommer til å tilby et godt sted å bo, med stabile fysiske rammer rundt oppveksten, og et aktivt liv med sosiale relasjoner. Ingen av foreldrene har egne problemer (hver for seg) som diskvalifiserer dem eller gjør at den ene stiller sterkere enn den andre når det gjelder dette.

Begge foreldrene vil ha både kapasitet og tid til å følge opp C i det daglige.

Avveiningen for lagmannsretten er den samme som for tingretten: om det vil være til Cs beste å fortsette å bo i [sted1] sammen med mor som har vært hennes primære omsorgsperson frem til nå, eller om det vil være til hennes beste å flytte til Oslo og bo sammen med far (og søsken) der, for på den måten å sikre best samlet foreldrekontakt gjennom oppveksten.

Tingretten kom i dommen 04.06.2019 «etter en samlet vurdering, og under noe tvil» til at C fortsatt skulle ha fast bosted hos mor. Tingretten la «avgjørende vekt på den risiko det vil innebære for C å måtte skifte hele sitt miljø ved en flytting til Oslo», og at den «primære omsorgspersonen gjennom hele livet blir borte i det daglige og miljøet i ny barnehage vil bli helt nytt med nye barn og voksne. I tillegg kommer at kontakten med besteforeldre, annen familie og venner i [sted1] vil bli drastisk redusert». Tingretten vurderte det slik at «en så stor endring for C er, ut fra hensynet til hennes beste, ikke forsvarlig når den ikke er absolutt nødvendig, noe retten er kommet til at ikke er tilfellet».

På den annen side vurderte tingretten at «fast bosted hos far, på det nåværende tidspunkt, vil være til Cs beste for å sikre best mulig samlet foreldrekontakt. Mors evne til å håndtere gjennomføring av de samvær som har funnet sted, viser at hun har vanskeligheter med å tilrettelegge for gode samvær for C. Slik den sakkyndige vurderer det har mor utviklet et eierforhold til C som ikke er sunt og som strekker ut over hva som vanligvis oppfattes som normalt. Retten slutter seg til den sakkyndiges vurdering av dette».

Tingretten uttalte deretter:

«Mor har et betydelig ansvar for å sørge for at C får så god samlet foreldrekontakt som mulig. Dette vil kreve betydelige endringer i mors atferd knyttet til gjennomføring av samvær. Retten finner i denne forbindelse grunn til å trekke frem den sakkyndiges vurdering av at mor må gjøre en betydelig innsats for å rette opp de skjevheter som har oppstått i forbindelse med samværsordningen mellom C og far. Det er videre den sakkyndiges vurdering at mor slik situasjonen har vært frem til nå, ikke har klart å opptre utviklingsstøttende for C med hensyn til hennes tilknytning til far. Når samvær mellom C og far har gått bra, har mor ifølge den sakkyndiges vurdering, bevisst eller ubevisst, strammet inn på eller endret samværs mønsteret. Retten viser i denne forbindelse til den sakkyndiges uttalelse om at: «Desto bedre samværene går, desto verre blir det».

Retten har tillit til at mor vil klare å endre sin atferd rundt disse situasjonene i tiden som kommer. Risikoen for C knyttet til samlet foreldrekontakt ved fast bosted hos mor, vurderes derfor av retten som mindre enn den risikoen et meget dramatisk miljøskifte ved en flytting til Oslo vil representere.»

Tingrettens uttrykte bekymring har vist seg å være begrunnet. Det har nå gått åtte måneder siden tingrettens dom. Etter lagmannsrettens vurdering har mor ikke klart å endre sin atferd når det gjelder Cs forhold til far. Snarere tvert imot, så har mor bevisst hindret/vanskeliggjort samvær og i tillegg utsatt Cs psykiske helse for skade ved aktivt å trekke henne inn i foreldrekonflikten.

Det følger av barneloven § 42 første ledd at barn har rett til samvær med begge foreldrene, selv om de bor hver for seg, og at foreldrene har et gjensidig ansvar for at samværsretten blir oppfylt. På samme måte følger det av barneloven § 43 første ledd en særskilt rett til samvær for den av foreldrene barnet ikke bor sammen med. Bostedsforelderens har i denne sammenheng et særlig ansvar for å legge til rette for samvær.

Som hovedbegrunnelse for hvorfor det ikke bør fastsettes et omfattende samvær mellom far og C, har mor gjort gjeldende at det er C selv som ikke vil dra på samvær med faren. Mor har fremholdt at C vegrer seg, at hun blir fysisk uvel og at mor derfor ikke vil tvinge datteren til samvær. Mor har ikke kommet med anklager mot far eller annen begrunnelse knyttet til hans omsorg som sådan, utover at han har kunnet bli sint.

Etter ankeforhandlingen står det klart for lagmannsretten at det som i dag fremstår som Cs uttrykte vegring mot far, er noe hun har lært av mor gjennom flere år, og som har økt i styrke den siste tiden. Mors negative holdninger til far speiles nå i Cs forståelse av faren, og er ikke noe som kan forklares i Cs egenopplevde erfaringer i farsrelasjonen. Gjennom årene har C forstått at mor er negativ til at hun skal være sammen med far.

At C skal være utrygg på far, står i kontrast til de observasjoner både venner, bekjente, øvrig familie, barnehagepersonell, den sakkyndige for tingretten, søsken og andre har observert når C faktisk er sammen med faren; hun er nær ham, og de har en trygg og god relasjon. Alle har beskrevet far som en rolig person. Ekskona forklarte at hun aldri hadde sett ham sint, verken da de var sammen eller hørt dette fra barna i etterkant. Barnehageansatte har omtalt far som en mild person. Under samvær med far har C oppført seg upåfallende, med lekning, tur, latter, spising og ellers en naturlig aldersadekvat vegring for overganger og ting som er nytt. Til far har C flere ganger spurt om hun kan være mer hos ham, og hun har over tid spurt om å få overnatte der.

Mor har i samtaler med andre sagt at hun «ønsker at C skal ha samvær med faren». Dette er imidlertid normalt blitt fulgt opp med informasjon om at de står i «en vanskelig situasjon», at «C gruer seg til samvær», og at «C ikke vil til pappa». Ved flere av disse samtaler har C vært til stede. Dette har skapt både en uttrykt forventning til hva C skal føle og samtidig en usunn stilltiende forståelse for C om at det å like faren og ønske å være sammen med ham og andre i fars familie, ikke er noe som er akseptert av mor.

Lagmannsretten vurderer det slik at mor har vansker med å sette andres behov og følelser foran sine egne. Som eksempel på tilsvarende, har flere vitner fortalt om de problemene som oppstod i november 2013 da det ble oppdaget at mor var gravid, slik at far og mor måtte vurdere hvorvidt de skulle flytte sammen, og eventuelt hvor de skulle bo. Fars ekskone ga i lagmannsretten en reflekterende fremstilling av hvordan situasjonen var for de to eldste barna D og E, som den gang var hhv. 11 og 9 år, og hvilken «umulig situasjon» far ble satt i fra mor med steile krav om bosted. Mors egne ønsker om geografisk bosted i [sted2]/Oslo var ikke forenelig med det som ville være til det beste for fars andre barn, som bodde halvparten av tiden hos far. På grunn av mors «uberegnelighet», valgte ekskona og far i fellesskap å la de to eldste barna være noe mer hos ekskona i den perioden for å skjerme dem. Allerede på den tiden kom mor altså med rigide krav, ellers ville hun «flytte» slik at far «ikke noen gang fikk se barnet». Ekskona forklarte også om en

uforståelig «bekymringsmelding» fra mor til seg om ting D skulle ha fortalt, men uten å ville si hva det gjaldt, og hvor ekskona oppfattet mor som truende.

Mor mener far og ekskonas samarbeid om de to eldste barna har vært konfliktfylt. Både far og ekskona har imidlertid forklart om et godt samarbeid om D og E, at de raskt kom til enighet om løsninger, at de jevnlig har felles «voksenmøter» for å drøfte saker i minnelighet, og at de har en fleksibel holdning til barnas behov. Også skriftlig dokumentasjon i saken underbygger dette. Det bildet mor har forsøkt å skape av far som konfliktdrivende, underbygges ikke av noen andre.

Lagmannsretten legger til grunn at mors negative holdning til far har vart helt fra C ble født. Far fikk for eksempel ikke skrive under på farskapspapirer på sjukehuset, men måtte ordne dette senere via NAV, selv om partene da var kjærester, i praksis bodde sammen og hadde planlagt å kjøpe bolig sammen, noe de også gjorde måneden etter. Mor ga i tillegg myndighetene opplysninger om at de bodde hver for seg, og ble på den måten registrert med foreldreansvaret alene.

Lagmannsretten finner grunn til å omtale den «dramatiske flukten» mor «iscenesatte» ved samlivsbruddet i april 2015, da mor sprang på sokkelesten med C på armen over til naboen og ble hentet av sin familie til [sted1] midt på natta. Verken mor eller far har fortalt om noen spesiell hendelse som kunne foranledige et så brått og dramatisk samlivsbrudd. Far hadde da så vidt påbegynt sin foreldrepermisjon som skulle vare i 14 uker, og han hadde fått bedre og bedre kontakt med C som da var 10 måneder. Det viste seg så at mor hadde sagt opp jobben i [sted2] og allerede skaffet seg jobb i [sted1] uten å drøfte dette med far, fordi «han ikke hadde noe med hvor jeg jobber». Etter lagmannsrettens syn er det å velge en jobb to timer unna, og å ta dette valget uten en gang å drøfte med barnets far hvilke konsekvenser dette ville få for det felles barnet eller fars eldste barn, uttrykk for en lite skjønnsom egenrådighet. Mor har forklart at hun «trodde han visste» at hun skulle flytte. Men når flyttingen skjedde i starten av fars foreldrepermisjon, noe som i realiteten blokkerte fars permisjonstid, tyder det klart på at flyttingen ikke var noe far var kjent med. Samlivsbruddet innebar også et uheldig og brått relasjonsbrudd mellom far og C, og mellom C og hennes to eldre søsken.

Spørsmålet om delt foreldreansvar var et tema på en rekke meklingsmøter. Mor aksepterte ikke at far skulle ha del i dette. Så sent som for tingretten ble det prosedert på at mor skulle ha foreldreansvaret alene. I lagmannsretten ga mor uttrykk for at far ville satt store hindringer for henne hvis han hadde fått del i foreldreansvaret tidligere, for eksempel at han da ville hindret henne i å få pass til datteren, og «trenert alt». Lagmannsretten kan ikke se at det er noe som tyder på at far ville hindret nødvendig helsehjelp eller hindret pass til datteren hvis det var behov for det. Også mors redegjørelse for dette underbygger lagmannsrettens vurdering av hvilken negativ innstilling mor har hatt til far gjennom årene, med mistro, mistillit, anklager og på grensen til fiendtlig holdning.

Far aksepterte ikke at han mistet kontakten med C da hun var 10 måneder, og han fortsatte å be om kontakt. Både han selv og arbeidsgiveren ble satt i en vanskelig posisjon, siden det da kun var gjennomført ca. fire av 14 uker foreldrepermisjon. Han reiste etter dette til [sted1] for å ha samvær med datteren. I starten bodde han på et gjesterom i mors foreldres bolig, etter hvert på et gjesterom i mors bolig. Ved å la far bo i mors bolig under samvær de neste to årene, tilrettela mor på den ene siden for at far kunne gjennomføre foreldrepermisjonen og ha samvær videre med C, samtidig som mor beholdt den fulle kontrollen over samværenes innhold og kunne styre fars relasjon til C. Far har forklart at innimellom heller ikke fikk ta med datteren ut på aktiviteter alene uten at mor satte seg mot det eller at hun selv ville være med.

Lagmannsretten mener også at mor i det neste året ikke tok foreldrekontrollen over samværene, når hun lot C bestemme om hun ville dra til Oslo eller ikke, slik at det ofte endte med at far måtte gjøre

om på planene og dra til [sted1] i stedet for å ha samvær i Oslo som planlagt. I tillegg ble flere samvær helt avlyst. I perioden som fulgte spurte C ofte hos far om hun kunne være mer sammen med far.

Et gjennomgående tema har også vært at mor ikke har tillatt far å ha C på overnattings-samvær. Det har ikke vært noen begrunnelse for dette utover at C ikke burde det før hun ble eldre, «kanskje når hun har begynt på skolen». Til far har C spurt flere ganger om å få overnatte.

Under den sakkyndiges observasjoner av samvær hos far 24.11.2018 (da C var 4,5 år) er det notert på side 10 i rapporten: «(...) hører sakkyndige så C fra fars rom uttale: 'Pappa, kan jeg ikke sove her og ligge i Ds seng i dag?' Far svarer at de må spørre mamma om det går først. Til dette repliserer C: 'Men mamma sier jeg ikke kan sove her!' Det blir da ikke mer snakk om overnatting, og C vil mate fiskene i akvariet.»

Mor har bevisst valgt å se bort fra den sakkyndiges opplysninger om Cs uttrykte ønske høsten 2018 da hun eksplisitt etterspurte overnatting hos far. Lagmannsretten mener at mor ville gått med på dette dersom det er sant at hun virkelig ønsket det beste for datterens relasjon til far. Hindringen av overnattings-samvær har ikke vært utviklingsstøttende for C eller til hennes beste. Når C selv tok initiativ til dette ville det vært naturlig for mor å igangsette det i hvert fall høsten 2018, for eksempel avtale dette i det andre meklingsmøtet i tingretten. Som liten overnattet C hos mormor og morfar, så det var ingen grunn til at hun ikke også kunne overnatte hos far.

På samme måte som tingretten, legger lagmannsretten til grunn at samværene mellom far og C har vært gode. Far har beskrevet at hver gang kontakten mellom han og C ble bedre, fant mor på nye ting som gjorde at han fikk se datteren mindre. Mor er uenig i dette. Som eksempel viser lagmannsretten til endringen i mai 2017, da far ikke lenger fikk overnatte i [sted1] på gjesteværelset. Mor har forklart dette med at foreldrene kranglet så mye at det ikke var bra for C at han overnattet der. Far har forklart at de ikke kranglet, men at han i løpet av den tiden fikk bedre og bedre kontakt med C, og at C rett før endringen blant annet hadde sagt at hun nå ville sove på hans rom når han var der, i stedet for hos mor, og at mor ikke taklet en slik forespørsel fra C. Mor satte begrensninger for hva han kunne gjøre med datteren og hun tillot for eksempel heller ikke at far ville ta med datteren alene ut på lekeplassen. Ofte ville hun også være med under samværene selv. Hun krevde også at C skulle være i barnehagen de dagene far hadde reist til [sted1] for å være sammen med C.

En ped.leder og en barnehageassistent fra Cs barnehageavdeling ble hørt som vitner i lagmannsretten. Om C som person forklarte begge at hun er verbalt sterk, ei ressurs i avdelingen, motorisk aktiv og godt likt. Lagmannsretten legger ved avgjørelsen til grunn at C nå er ei normalfungerende jente.

De barnehageansatte forklarte videre om et nært og godt forhold mellom mor og C, og også mellom far og C. Begge hadde opplevd samspillet mellom far og C som positivt, helt frem til nylig, og fastholdt at dette er den gjengse oppfatningen også hos øvrige ansatte i barnehagen.

I den sakkyndiges notat på side 10-11 er det referert fra samtaler med ytterligere tre barnehageansatte enn de to som ga forklaring i lagmannsretten. En ped.leder er sitert på at «man ikke har klart å se noen forskjell på barnet om det er mor eller far som henter. C har heller ikke vist noen reaksjoner etter samvær. Det er full enighet om dette blant de ansatte som har hatt med C å gjøre i barnehagen.» En annen ped.leder er sitert på at «Begge foreldrene har virket deltakende i barnet. (...) Hun får inntrykk av at far er en rolig person som er interessert i C og hvordan hun har det i barnehagen. Han ønsker å være til stede for datteren. Mor virker lett å komme i kontakt med, fremstår som blid og imøtekommende. (...) Hun har en veldig sterk og tett tilknytning til mor. C har et

fint samspill med far i hentesituasjonene». En barnehagelærer hadde «oppfattet begge foreldre som veldig hyggelige og samarbeidsvillige. C har vært glad for å se far når han har hentet henne i barnehagen. (...) er trygg på at C vil kunne utvikle seg til en normalfungerende voksen kvinne».

De samlede uttalelsene fra disse fem barnehageansatte tyder på at Cs relasjon til både far og mor har vært god og nær.

I den sakkyndiges rapport fremgår på side 7 at den sakkyndige høsten 2018 spurte mor om hvordan hun «tolker opplysningene fra barnehagen om at hentesituasjonene med far går greit – og at datteren ikke viser reaksjoner etter samvær med far der. Mor svarer da at hun ikke klarer å stole på barnehagens beretninger om dette. Hun har gjentatte ganger sett at C gråter og er ute av seg selv de dagene hun vet at far skal hente henne. Mor har også vanskelig for å stole på opplysningene fra fars foreldre og hans tidligere ektefelle om at samarbeidet om særkullsbarna har forløpt fint.»

I partsforklaringen ga mor uttrykk for at hun ikke har tillit til far eller det far forteller om samværene med C, fordi hun ikke stoler på ham. Hun stoler heller ikke på de ansatte i barnehagen som har beskrevet at fars relasjon til C har vært god, fordi hun selv har sett at datteren har sett lite interessert ut i møte med far.

Som nevnt, har mor hele tiden, og også for lagmannsretten, fastholdt at hun selv ønsker at det skal være samvær mellom far og datter, men at det er C selv som ikke vil og at mor derfor må ta Cs følelser på alvor.

Flere vitner har i lagmannsretten fortalt om samtaler de har hatt med mor «om at C ikke vil til pappa», samtaler som har funnet sted med C til stede slik at hun har hørt hva som har blitt sagt. Den negative holdningen mor gjennom hele Cs liv har vist til far, har det vært umulig for C å ikke fange opp, og i tillegg kommer altså det at hun hører mor fortelle høyt til andre hva hun skal/bør føle over tid.

Mor har vært Cs primære omsorgsperson, som C bor hos og er glad i. C er avhengig av tillit og «gunst» fra den primære omsorgspersonen, samtidig som barn ofte liker å gjøre foreldrene glade. Etter hvert har alt dette fått den konsekvens at omsorgsrollene er byttet om: det er nå C som ivaretar mors følelser knyttet til at hun skal på samvær til far. Når C taler negativt om far, får hun positiv omsorg fra mor. Mors loggføring av en rekke samtaler med datteren helt fra 2016 underbygger dette. Hvis C sier at hun ikke vil på samvær, roses hun av mor. Og i det siste, hvis C for eksempel fortalte mor at hun hadde «sagt ifra i barnehagen at jeg ikke vil», fikk hun høre fra mor at hun hadde vært flink til å stå opp for seg selv og det ikke bare hjelper å si det, hun må si ifra tydelig.

Lagmannsretten viser til tingrettens dom: «Når C gråter i forkant av samvær og i forbindelse med overleveringer, og gir uttrykk for at hun ikke vil til far, viser hun sin omsorg for mor og får positiv oppmerksomhet tilbake».

I kontrast til dette er de to vitnene fra barnehagen, som også for lagmannsretten har forklart om et nært og godt forhold mellom C og far når de har sett dem sammen, og at henting i barnehagen har fungert fint. Som ped.leder uttrykte det i sin vitneforklaring: «vi har ikke sett noe av det mor forteller at hun opplever hjemme». Hun fortalte at det hadde vært «en del samtaler» med mor hvor mor har «vært bekymret» og sagt at «C ikke vil til pappa», som C hadde vært til stede ved. Til tross for dette, hadde de ansatte altså ikke opplevd at C har vært annerledes i barnehagen i de ukene hun skulle til far. Hun hadde lekt normalt og på «vanlig måte levd i nuet som en 5-åring pleier å gjøre».

Om observasjoner av C og far sammen, har de barnehageansatte fortalt om ei jente som viser stor gjensynsglede med faren. Hun løper ham i møte, gir ham en stor klem og forteller om det som har

skjedd i barnehagen. Tidligere var det heller ingen forskjell for C om hun ble hentet av far eller mor. De barnehageansatte har likevel merket en viss forskjell høsten 2019. Ved septembersamværet, første samvær etter fars anke, ville C ikke bli med da far skulle hente. De barnehageansatte vurderte da fars ivaretagelse av datteren som god. Han snakket med henne på en rolig måte, viste bilder av hva de skulle gjøre, og etter kort tid snudde stemningen slik at C ble med far uten problemer.

Mor har forklart at C skal ha hatt mye vondt i magen de ukene hun har skullet til far. Mor har derfor kontaktet barnehagen og forklart dette, og bedt barnehagen om å kontakte henne hvis C har behov for å prate med mor. Vitnene fra barnehagen bekreftet at mor hadde sagt dette, men at de i barnehagen ikke hadde funnet grunnlag for å ringe mor. C hadde klart seg «helt fint» i barnehagen uavhengig av om det var magen eller skuldrene hun den dagen hadde klaget over. Når mor ikke var i barnehagen var det heller ikke annet de ansatte hadde reagert på ved Cs væremåte.

Da tingrettens dom ble kjent, var C hos far på bursdagsfeiring. Far forklarte henne da at de voksne hadde blitt enige om at C nå kunne få lov til å overnatte hos far i helger. C fortalte dette med én gang mor kom for å hente, og mor ble da «ganske sint» for at far hadde fortalt dette til C.

Lagmannsretten legger til grunn at overnattingssamværene i juni, juli og august 2019 var positive for C, og at det var problemfritt å sove hos far, hos besteforeldrene og på helgetur til Kristiansand. Om første overnatting fortalte far at den gikk «over all forventning» og at C da hun skulle legge seg sa «ååå, jeg gleder meg så til i morgen».

Det er sikker rett at bostedsforelderens plikter å medvirke aktivt og lojalt for å få gjennomført samvær mellom barn og samværsforelderens, og i dette ligger også å legge til rette for best mulig samvær. Det fulgte av tingrettens dom og kjennelse at helgesamværene mellom far og C skulle vare fra «fra fredag kl. 17» og at far skulle hente i barnehagen. Dette viste seg praktisk vanskelig, både fordi det er mye rushtrafikk ut av Oslo på fredag ettermiddag og at barnehagens stengetid var kl. 17. Ved de planlagte samværene i august og september 2019 dro far derfor tidligere til barnehagen for å hente C. Han vurderte det slik at dette både ville gjøre hentingene lettere, det var uansett få/ingen barn igjen i barnehagen kl. 17, og det ville gjøre at de rakk tilbake til Oslo for å få noe ut av fredagskvelden også. I stedet for å se at dette faktisk var både praktisk bedre og i tillegg til Cs beste, sendte mor en far e-post 27.09.2019, ga beskjed om at hun fra andre var gjort kjent med at far «bryter med hentetider» ved å hente C «uten avtale med meg. Jeg ber om at du fremover forholder deg til dommen og meg som mor.»

Som nevnt over, ble de to neste helgesamværene avlyst fra mors side. Det foreligger omfattende sms-korrespondanse mellom partene fra høsten 2019. Dette kan oppsummeres med at far flere ganger henvender seg om gjennomføring av samvær, at han ber om samvær, at han foreslår henting på nøytral plass for å unngå at C skal komme i lojalitetskonflikt, men at mor ønsker å være til stede ved overleveringene, og at mor ikke ønsker levering på nøytral plass, men i trygge omgivelser, og generelt at mor vil «se an om det går» å gjennomføre samvær. Som det fremgår av tingrettens kjennelse 20.12.2019 om tvangsbod, medvirket ikke mor til at samværene i oktober eller november kunne bli gjennomført. Ved oktobersamværet holdt mor C hjemme fra barnehagen fredagen far skulle hente fordi hun var «syk». Da far spurte om de kunne ha samvær helgen etter i stedet, mente mor at C ikke kunne komme fordi hun var invitert i en bursdag. Slik situasjonen lå an, burde mor etter lagmannsrettens syn heller meldt avbud til bursdagen enn å ikke sette opp erstatningssamvær med far.

Også novembersamværet måtte utgå som følge av forhold på mors side. Det var SMS-kontakt mellom partene i forkant, og mor informerte ikke far om at det var planleggingsdag i barnehagen den fredagen, og at C derfor måtte hentes hos mors søster (tante). Dette fikk far beskjed om på SMS

samme dag. Det fremgår av både fars og tantes forklaring at henting hos tante ble så vanskelig at samværet måtte utgå. Mor medvirket ikke og ønsket ikke å høre på råd om levering på et nøytralt sted. Tante hadde ikke klargjort C for samvær da far kom, selv om han ringte et kvarter før.

Som følge av at helgesamværet utgikk, ønsket far å ha ettermiddagssamvær med C 11.11.2019. Dette ble avtalt. Lagmannsretten legger til grunn at henting i barnehagen den dagen gikk fint og at selve samværet med far i svømmehallen var positivt for C.

To uker senere skulle det være foreldresamtale i barnehagen 24.11.2019. Far ønsket da på nytt å ha samvær med C i anledning dette, siden de to siste helgesamværene var utgått. Etter lagmannsretten syn ville det da vært naturlig at mor, dersom hun virkelig ønsket å legge til rette for samvær mellom far og datter slik hun hevder, å gjøre det som måtte til for å få til dette også i anledning foreldresamtalen. SMS-utvekslingen dagene i forveien er beskrivende for hvordan mor stiller seg i veien for at far kan hente C uten at hun er til stede:

Far: Hei, Passer det at jeg henter mandag i barnehagen, det er foreldresamtale, så passer bra etter.

Mor: Hei, jeg hadde litt program for mandagen, men vi får til noe.

Far: C og jeg drar i svømmehallen etter barnehagen. Fint om jeg kan hente henne alene.

Mor: Vi ser i morgen. C er selvfølgelig som alle de andre barna kjent med at foreldrene er på foreldresamtale.

Far: Men fint om du går etter foreldresamtalen, slik at jeg kan ta henne med.

Mor: Vi har ikke avtalt noe om at du kan ta henne med rett etter, jeg sa vi får til noe. Ser i morgen hvordan det går. Viktig at C kan se at du kan være tilstede med meg.

Det ble ikke gjennomført noe samvær den dagen. Far ønsket ikke å gjennomføre samvær med mor til stede eller sette C i en vanskelig posisjon, selv om mor der og da med C ved siden av seg forsøkte å foreslå ting de tre kunne gjøre sammen.

Neste helgesamvær i desember 2019 ble gjennomført. Da far og farmor hentet C i barnehagen ble hun med uten problemer, jf. både forklaring fra barnehagen, far og farfar. Også beskrivelsene av innholdet fra denne helgen tyder på at det var positivt for C.

Da far skulle hente C for nyttårssamvær, måtte far hente C hjemme hos mor. C ville da ikke reise. Lagmannsretten legger til grunn at C satte seg kraftig til motverge, og at det hele ble så vanskelig at far dro tilbake til Oslo uten datteren. Mor ville da «se det an» til neste dag, men det endte ikke med at det ble noe nyttårssamvær.

Det ble så gjennomført helgesamvær andre helgen i januar 2020, med henting i barnehagen. Helgesamvær planlagt helgen før ankeforhandlingen ble avlyst, da mor sendte far meldinger om at både C og hun selv var blitt syke.

Det fremgår av barneloven § 31 annet ledd at barn som er fylt sju år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkt, skal få informasjon og bli gitt anledning til å si sin mening før det blir tatt avgjørelser om blant annet foreldreansvar, fast bosted og samvær.

Lagmannsretten legger til grunn at C har gitt ulike utsagn om hva hun synes om mor og far, alt etter hvor hun har befunnet seg, slik det også fremgår for eksempel på side 12 i den sakkyndige rapporten fra Kaald:

«Sakkyndige tror at det viktigste til grunnliggende element i denne saken er at C opplever en sterk lojalitetskonflikt mellom far og mor. I barnesaker ser man ganske ofte at barn kan komme med diamentralt motsatte utsagn avhengig av hvor de befinner seg. Selv om sakkyndige ikke har sett gråt eller noen markant tydelig vegring mot samvær mens C er hos mor, betviles ikke at dette er tilfelle. Sakkyndige har selv hørt barnet spørre om hun kan få overnatte hos sin far under samvær i hans hjem. Slike realiteter er vanligvis ganske vanskelig å kunne akseptere og forstå for foreldre som står i en rettslig tvist – og også for deres familier.»

Så sent som i januar 2020 har C sagt til mor at hun ikke vil til far, og til far på samvær at hun helst ville bli lenger og være der oftere.

Lagmannsretten mener at mors påvirkning av C har vært betydelig og illojal i forhold til å tilrettelegge for Cs samvær med sin far. Særlig siden mai 2019 har mor gjentatte ganger forsøkt å få C til «å snakke med voksne om hvorfor det er så vanskelig å dra til pappa», under et uttalt påskudd om at «barnets stemme må bli hørt» og at «C må få hjelp». Lagmannsretten mener mor gjennom perioden bevisst har søkt å bryte ned datterens naturlige forhold til far, og at mor på denne måten har utsatt datterens psykiske helse for skade. Ikke minst har dette økt med en bekymringsverdig intensitet i tiden frem mot ankeforhandling, hvor mor har benyttet seg av tilgangen til et stort offentlig nettverk i nærområdet.

Lagmannsretten ser det nødvendig å redegjøre nærmere for dette.

I samme periode som den sakkyndige Kaald undersøkte saken for tingretten, høsten 2018, kontaktet mor helsestasjonen for å snakke med helsesykepleier (helsesøster) om det samme. Av journalen fremgår at mor tok opp dette på Cs 4-årskontroll 08.10.2018. I ny samtale 19.10.2018 fortalte mor til helsesykepleieren at hun var «bekymret for at C ikke vil ha samvær med far.» Også våren 2019 hadde mor tre samtaler med helsesykepleieren.

Den 08.05.2019, dvs. uka før tingrettens hovedforhandling, tok mor C med til helsestasjonen. C var da fortsatt kun 4 år, og av journalen fremgår at «C går så rett på sak» og fortalte at hun hadde vondt i magen når hun skulle bli hentet av far, at hun ikke ville være hos far alene, kun hvis andre var til stede, for eksempel D, og at «pappa vil ikke høre» og at «barnehagen vil heller ikke ringe til mamma når jeg får vondt i magen og ikke vil gå med pappa».

Mor har anført at det var C som ville snakke med helsesykepleieren for å si sin mening i saken. Helsesykepleieren sa i lagmannsretten at hun aldri før hadde opplevd at et barn selv hadde tatt initiativ til noe slikt. Lagmannsretten mener det er helt usannsynlig at C selv, som da var kun 4 år og ikke hadde vært på helsestasjonen siden fireårskontrollen i oktober, tok dette initiativet til å samtale med helsesykepleieren uka før hovedforhandlingen i tingretten. Både tidspunkt, hvordan det er beskrevet at C uttalte seg, og de forutgående samtalene mellom mor og helsesykepleieren, indikerer at uttalelsene må kunne betegnes som «en bestilling» fra mors side.

Også etter tingrettens dom kontaktet mor helsestasjonen. Helsesykepleieren fikk opplyst at også far samtykket til samtalene, og at dette var avtalt på et møte i barnehagen. Far er uenig i at de avtalte dette.

Av journalen fremgår at mor i ny telefonsamtale fortalte helsesykepleieren mye om både saken og dommen rett før fars første overnattingsamvær i juni 2019. De avtalte at C skulle komme til samtale tre dager senere, 20.06.2019, for å fortelle at hun gruet seg til overnattingsamværet hos far. Helsesykepleieren skrev at hun «holder et positivt fokus på samværet til helgen». Også 01.08.2019 hadde C en samtale med helsesykepleieren. Av journalen fremgår at C innledningsvis ikke husket hva

hun skulle fortelle, og snakket om noe annet. Hun sa etterpå at «nå husker jeg hva jeg skal fortelle, jeg har vondt i magen» og fortalte deretter at det var fordi hun skulle sove hos far, og at hun hadde «ild i magen». I denne samtalen fortalte C også at «jo forresten, jeg vil ikke være hos pappa på nyttårsaften». Helseesykepleieren hadde da sagt at det var «veldig lenge til og at det er dumt å tenke på nå». Lagmannsretten mener likevel at dette får betydning for forståelsen av hvorfor nyttårssamværet et halvt år senere ikke ble noe av.

Også i forbindelse med septembersamværet, rett etter fars anke, kontaktet mor helsestasjonen, og C hadde samtale dagen etter samværet, den 16.09.2019. I journalnotatet fremgår at det ikke hadde vært «noe annet» C hadde gruet seg til hos pappa, eller som hadde gjort at hun gråt. «Svaret er som før: 'hun vil til mamma'. Hun nevner ikke noe spesielt hun er redd for. Hun tøyser dette bort med aldersadekvat tøyning.» Til denne samtalen hadde C med seg en lapp som mor hadde skrevet, jf. journalnotatet:

«På lappen hadde C fått mor til å skrive ned at hun ville at G (undertegnede) skal ringe til pappa for å si at hun ikke trenger bli med han neste gang. Jeg sier til C at vi har snakket om dette og at jeg ikke kan gjøre endringer i samværet. Jeg sier til mor når C ikke er til stede at jeg tenker at det ikke er så lurt at C må oppsøke personer i hjelpeapparatet, men heller trygges på at hun har voksne rundt seg som hun kan snakke med.»

Helseesykepleieren ga etter dette beskjed til mor om at hun «kom noe lenger» i samtalene med C og at hun i så fall burde henvises til BUP hvis det kom på tale med ytterligere samtaler. Far ble deretter kjent med samtalene hos helseesykepleieren, og ønsket ikke å la C fortsette med samtaler på grunn av lojalitetskonflikten. Av helsestasjonens journalnotat 03.10.2019 fremgår at heller ikke BUP anbefalte samtaler for C: «Deres anbefaling er at jenta får tilbud om samtaler og blir møtt med åpenhet hos omsorgspersonene sine som foreldre og barnehage.»

Mor aksepterte ikke beskjeden fra helseesykepleieren om at verken BUP eller helsestasjonen så det formålstjenlig med ytterligere samtaler for C, jf. journalen 03.10.2019: «Mor sier hun syntes det er håpløst at ikke jenta skal få hjelp. (...) Mor sier hun er bekymret for jenta og vil vurdere andre måter å få henvist jenta på.»

Dagen etter, 04.10.2019, kontaktet mor Cs fastlege med bekymring for «utfordringer med samvær hos far». Oktobersamværet var planlagt 11.-13.10.2019.

Det følger av legejournalen at mor tok med C til fastlegen den dagen samværet skulle starte, 11.10.2019. Det fremgår av legejournalen at C ikke var fysisk syk:

«Pasienten har siden 08.10 gitt uttrykk for kvalme og vondt i magen. Ikke feber, ikke diare eller oppkast. Har gitt litt uttrykk for halsonde også. Mor og barnehagen antar at det er en sammenheng med at hun skal være hos sin far i Oslo i helgen.

Det er normale funn cor/pulm/abdo/nyrelosjer/svelg/ører.

Min vurdering -er at det ikke er noe somatisk galt med pasienten, og at det kan ligge psykosomatikk bak. Jeg spør pasienten om hun gruser seg til å reise til pappa. Hun svarer bekreftende på dette. Mor skal ta denne dialogen med barnefaren.»

Dette var samme dag mor avlyste samværet på SMS med begrunnelsen «C er i dag hjemme fra barnehagen da hun er syk. Hun har grått og hatt vondt i magen de siste 4 dager da hun gruer seg til samvær hos deg.» For sammenhengens skyld: i journalen fremgår at mor ringte til legekantoret 07.01.2020 for å «få bekreftelse på at datter ga uttrykk for at hun ikke hadde det bra på kons 11/10.

Trenger dette på grunn av en rettsak». De barnehageansatte mente at C heller ikke den uka hadde vært annerledes i barnehagen.

I prosesskriv til lagmannsretten 28.10.2019 ba mor ved prosessfullmektig deretter om at det ble oppnevnt en ny sakkyndig for å ha «en eller flere samtaler med C». Far motsatte seg dette i prosesskriv 04.11.2019. Som det fremgår under saksfremstillingen, avsa lagmannsretten en kjennelse 05.11.2019 hvor begjæringen om oppnevning av sakkyndig ikke ble tatt til følge, i hovedsak begrunnet med «barnets lave alder, det høye konfliktnivået mellom foreldrene, og belastningen ved at barnet står i en sterk lojalitetskonflikt».

Etter dette ble novembersamværet avlyst. I notat fra helsesykepleieren fra ytterligere en samtale med mor 21.11.2019 fremgår at «C har vært hos fastlegen og han sier at det er normalt å grue seg for barn i forhold til samvær sier mor.»

Mor tok deretter initiativ til samtaler med barnepsykolog H, og dette startet opp i desember 2019. Til lagmannsretten forklarte H at mor i desember 2019 også ønsket at han også skulle ha egne samtaler med C. Dette ble avslått. I samråd med virksomhetslederen mente H at C stod i en så sterk lojalitetskonflikt at det ikke ville være riktig/forsvarlig å snakke med henne.

Som det fremgår av gjennomgangen over, hadde mor ved inngangen til år 2020 altså fått tilbakemelding fra barnehagen om at de ikke merket noen forskjell hos C de ukene hun skulle til far og at levering til far gikk greit når hun ble hentet i barnehagen. Videre hadde far klart gitt uttrykk for at han mente det ikke ville være til Cs beste å ha samtaler eller trekkes mer inn i saken på grunn av lojalitetskonflikten hun stod i. At C stod i en vanskelig lojalitetskonflikt ble med all tydelighet fremhevet i tingrettens dom. Sakkyndige Kaald mente det samme. I løpet av høsten 2019 hadde mor deretter fått tilbakemelding fra helsesykepleieren at man ikke kom videre i samtaler med C og at helsesykepleieren mente at C ikke burde ha samtaler med hjelpeapparatet. BUP hadde ment at det ikke skulle gjennomføres samtaler der. Familiehelsestasjonen ved barnepsykolog og leder mente det ikke ville være forsvarlig med samtaler med C, fastlegen hadde sagt at det var «normalt å grue seg litt» og at C ikke var fysisk syk. I tillegg hadde lagmannsretten ved kjennelse besluttet at det ikke skulle oppnevnes en ny sakkyndig. Alle instanser hadde forklart dette med lojalitetskonflikten C stod i. Også i Nedre Telemark tingretts kjennelse 20.12.2019 om tvangsbot ble det uttalt at «mor har fått tydelige signaler om at hun må endre sin holdning og legge til rette for at samværene mellom far og C kan finne sted slik det er fastsatt av retten – C må sikres best mulig foreldrekontakt også med far».

Til tross for dette – og uten fars viten – kontaktet mor i begynnelsen av januar 2020 lederen av barneverntjenesten i [Kommune], som mor kjente via sin lederstilling i samme kommune. Barnevernlederen kontaktet deretter familierådgiver I og spurte om I kunne «ta noen samtaler med C». I sa i sin vitneforklaring at barnevernlederen hadde ringt i arbeidstiden, og at I – som med jevne mellomrom tar oppdrag etter barnevernloven for kommunen – innledningsvis oppfattet dette som et formelt oppdrag fra barneverntjenesten, men at barnevernlederen helt mot slutten av samtalen «anmodet meg som fagperson om å gjøre dette som et privat oppdrag». Begrunnelsen var at «her var det et barn som trengte å bli hørt».

I kontaktet deretter mor og gjorde avtale om å gjennomføre tre samtaler med C hjemme hos mor, før og etter fars samvær i januar. Mor og I avtalte også at far ikke skulle informeres om samtaler, siden mor «visste at han ville være imot det».

I den første samtalen med I, 09.01.2020 startet C med å si «med en gang at hun ikke vil til pappa og spurte om jeg kan si dette til dommeren» og etter hvert at hun vil «bare besøke pappa men ikke sove

der». Det er på det rene at mor var til stede, enten i rommet eller i naborommet, under alle tre samtaler, som til sammen hadde en varighet på seks timer.

Omtrent samtidig kontaktet mor på nytt Cs fastlege, jf. legejournal 16.01.2020:

«Samtale med mor; datteren har blitt tilbudt samtaler med helsesøster. Dette har tatt litt tid, og det har fra helsestasjonen blitt foreslått at barnepsykolog H skal bli koplet inn. Nå som det er en snart forestående rettsak (anke til lagmannsretten), så ønsker ikke helsestasjonen å starte/ta del i samtaler med pasienten -før saken er ferdig – grunnet partskonflikten mellom mor og far. (Barnefar har godtatt at pasienten har samtaler med helsesøster). Dette er fortvilende/frustrerende for mor – da hun ser at pasienten har et behov for samtaler nå. Og så er det lagt til grunn fra lagmannsretten – at det pågår samtaler med helsesøster, slik at det ikke er oppnevnt en ny sakkyndig for pasienten.»

Hvorvidt ovenstående journalnotat beror på bevisst feilinformasjon fra mor til legekantoret, eller om legekantoret har misforstått hva mor sa på flere punkt, er lagmannsretten ikke kjent med. Siste samvær helgen før ankeforhandlingen ble også avlyst av mor, begrunnet med sykdom hos både C og mor.

Lagmannsretten finner etter dette at C over tid har stått i et sterkt psykisk press fra mor, som er i ferd med å ødelegge Cs relasjon til faren. Det er lite som tyder på at mor lytter til de råd hun har fått, heller ikke fra helsefaglig personell eller domstolen.

Etter lagmannsretten syn er det lite som tyder på at mor har noe reellt ønske om at C skal ha en god relasjon til far, tvert imot, så har mor bevisst og med en bekymringsverdig økning i omfang, utsatt C for samtaler. Disse samtaler har vært fordekt av et uttalt ønske om å hjelpe C, men synes klart å ha hatt som mål å begrense fars samvær med datteren. Fra flere hold har mor fått tilbakemelding om at det er hennes egen holdning til samvær som vil være avgjørende, og overfor C har mor ikke klart å endre denne holdningen.

Ved avgjørelsen av hvor C skal bo fast, ville det ikke vært aktuelt for lagmannsretten, dersom C skulle bli boende hos mor, ikke å gi far samvær. Det ville tvert om vært grunnlag for et samvær av klart større omfang av enn det tingretten kom til, for eksempel slik barnelovens normalordning legger opp til med samvær annenhver helg og feriesamvær, også reiseavstanden og alderen tatt i betraktning.

Det er tydelig ut fra mors partsforklaring i lagmannsretten, og også det som etter bevisførselen har skjedd de siste månedene før ankeforhandlingen, at mor ikke ville akseptert et slikt økt samværsomfang mellom far og C. Lagmannsretten må ved avveiningen derfor også ta i betraktning det press C fortsatt vil bli stående i, og som mor ikke evner å dempe, dersom hun skal fortsette å bo fast hos mor.

Det å sikre C best mulig samlet foreldrekontakt i årene fremover, vil klart være til Cs beste. Spørsmålet om hvem av foreldrene som kan gi C størst grad av stabilitet i tilværelsen, og samtidig et best mulig forhold til begge foreldrene, må derfor vurderes under den forutsetning av at den andre av foreldrene som ikke får fast bosted, skal ha samvær av ikke ubetydelig omfang.

Tingretten hadde tro på at mor ville klare å endre sin holdning til fars samvær. Som det fremgår over, har mor gjort det motsatte, og har nå over tid utsatt datterens psykiske helse for et skadelig stort press/påvirkning. At C nå har gitt uttrykk for psykosomatiske plager i form av kvalme og vondt i magen, er påført henne av mor. Det er ikke noe ved samværenes innhold, forhold hos far eller ved far som kan forklare dette. De psykosomatiske plagene kan karakteriseres som forståelige og normale reaksjoner hos C, på at hun har flere motstridende følelser på en gang, som sorg, usikkerhet, stress, frustrasjon og lengsel.

Barn som går med et forhøyet stress i kroppen, vil påvirkes av at kroppen produserer et forhøyet nivå med stresshormonet kortisol over tid, som over tid kan føre til konstant alarmberedskap eller hyperaktivering av følelser over tid. Dersom C skal fortsette å leve i en slik lojalitetskonflikt, kan det lede til redusert evne til innlæring og konsentrasjon, og på den måten hindre en naturlig utvikling.

Det er viktig at et barn lærer seg å regulere egne følelser. Etter samtalene med C i januar 2020 har I skrevet:

«Imidlertid forekommer en uro rundt hennes uttrykte ubehag og motstand mot samvær med overnatting hos far. Slik jeg ser det, skaper dette et så høyt stressnivå hos C at det kan medføre forsinket utvikling om situasjonen opprettholdes over tid. Barn som opplever et overaktivert stressnivå i hjernen over tid, utvikler tidvis såkalte funksjonelle lidelser, der de kan fremvise alvorlige fysiske symptomer som faktisk kommer av indre stress utenfor barns kontroll.»

Alle avgjørelser i saker om fast bosted bygger på prognoser om hvordan barnets levekår – i vid forstand – vil bli ettersom barnet skal bo fast hos den ene eller den andre. Det er hensynet til hva som vil være best for det enkelte barn som er den avgjørende rettesnoen. Tingretten var usikker på om en flytting var nødvendig, selv om far ble ansett som den beste av foreldrene til å sikre best samlet foreldrekontakt.

Lagmannsretten har etter dette landet på motsatt konklusjon enn tingretten når det kommer til spørsmålet om fast bosted: at C skal bo fast hos far. Lagmannsretten mener dette alt i alt vil være til Cs beste, jf. både barneloven § 48 og FNs barnekonvensjon artikkel 3.

Avveiningen har på den ene side vært vanskelig fordi en flytting på kort sikt vil være vanskelig for C. Samtidig er det etter behandlingen i lagmannsretten på den annen side ikke tvil om at en flytting vil være til det beste for C på lengre sikt. Barnehagen var i lagmannsretten tydelige på at C hadde et godt forhold til far når mor ikke var der og at henting i barnehagen har gått bra.

Selv om det gir uttrykk for situasjonen for et år siden, viser lagmannsretten også til den sakkyndige rapporten fra tingretten på side 12:

«Både sakkyndiges egne observasjoner og alle relevante komparentopplysninger indikerer at far og C har en tilfredsstillende god relasjon. Det har ikke vært noen reaksjoner hos barnet i barnehagen i forhold til samværene med far, og alle hentesituasjoner har vært preget av et hjertelig gjensidig møte mellom far og barn. I sakkyndiges observasjoner har det ikke vært mulig å oppdage noen betenkelige sider ved fars måte å forholde seg til datteren på. Tvert imot må kontakten kunne betegnes som svært god. Far virker å være en mild personlighet og synes å ha en del større erfaring i omsorg av barn enn mange normalfedre. Bakgrunnen for dette er sannsynligvis at han har vært sine eldre særkullsbarns omsorgsmessige ankerfeste i deres oppvekst og at han etter bruddet med deres mor har praktisert en likedeling av omsorgen. Det er således ingenting til hinder for at far kan opprettholde et normalsamvær med C, eventuelt også overta omsorgen i tilfelle det skulle komme på tale.»

Det har vært en omfattende bevisførsel i saken, og saken er nå også opplyst med tiden etter tingrettens dom. Lagmannsretten er, som det fremgår over, ikke i tvil om at far har gode foreldreferdigheter og at han og C i utgangspunktet har klart å skape og å opprettholde en god relasjon. Samværene mellom dem har vært, og er, et gode for dem begge to, også overnattingssamværene som har blitt gjennomført, har vært gode.

Gjennom rettspraksis har det etter hvert fremkommet en rekke momenter som på ulikt vis kan veies mot hverandre ved avgjørelsen av hva som er til barnets beste, og som også er hensyntatt av lagmannsretten ved den avveiningen som er gjort.

Det som i størst grad taler for at C skal bli boende hos mor, er at det er der hun har hatt sitt faste bosted siden hun var 10 måneder. Hun er etablert i nærmiljøet med venner i barnehagen. Mormor og morfar bor også i nærheten, det samme gjør tantes familie. Dette omtales som hensynet til status quo, et moment i rettspraksis ofte har blitt utslagsgivende hvis foreldre ellers stiller likt eller det ikke er noe spesielt som taler for å endre nåsituasjonen. Dette handler også om å sikre en stabilitet og kontinuitet i et barns oppvekst.

C har to foreldre som ikke bor sammen. I ulik grad, er dette vanskelig for alle barn. C er da avhengig av å kjenne grunnleggende trygghet hos begge, og at omsorgspersonene tilbyr henne følelsesmessig reguleringsstøtte. Et barn må lære at det ikke er unormalt å savne den av foreldrene man ikke er sammen med. Det er ikke unormalt å ville leve i nuet og synes bytte av omsorgsperson er litt slitsomt. Det er ikke unormalt å ville «bli hjemme i stedet» for å bli med den andre forelderen på en to timers kjøretur. Det er slitsomt for barn å bo to steder. Problemet for C er at hun ikke fra mor har fått hjelp til å forstå at dette er normale – og ikke minst forbigående og ufarlige – følelser, som det går helt fint å leve med, at det er sånn hos de fleste barn på hennes alder, at det er noe som «bare er sånn» og som normalt «går over» etter hvert som man venner seg til det. Mor synes ikke å ha verken kapasitet eller vilje til å hjelpe C med slik følelsesregulering når det kommer til samvær med far. Mor har i stedet utviklet det den sakkyndige kalte et usunt eierforhold til C, og som nå etter hvert har medført en klamrende atferd. Selv da C var fire år, observerte den sakkyndige at mor bar C på armen hjemme da de skulle ut på kjøkkenet. Det er også derfor tingretten uttalte at dette ville «kreve betydelige endringer i mors atferd» og at mor måtte gjøre en «betydelig innsats». Det holder ikke å si én ting, når kroppsspråket og mors reelle holdning sier noe helt annet. Lagmannsretten tror at situasjonen slik den er nå, med stor grad av sannsynlighet vil forbli slik også i fremtiden, eller verre, dersom C skulle fortsette å bo fast hos mor og ha et omfattende samvær med far.

Fra mors loggføring fremgår at C gråter ofte hos mor. Det er ikke noe som tyder på at hun gråter ofte hos far eller i barnehagen eller andre sammenhenger.

Lagmannsretten legger som nevnt over til grunn at det ikke er noe ved fars person, hans personlighet, hans oppførsel mot C, hans andre familiemedlemmer, hans fysiske bosted, hans interesse for datteren eller noe annet som kan tilsi annet enn at C er glad i ham og trives når hun først har kommet til far. Cs situasjon hos mor innebærer derfor en fare for at C lærer å tvile på egne følelser, tvile på egne opplevelser, og tvile på sin tolkning av andre voksne. I tillegg vil hun tilvennes en situasjon der hun lærer seg å fortelle voksne om følelser/opplevelser hun selv vet ikke er sant. Dette kan skape store relasjonelle problemer på sikt, også inn i voksenlivet. Dette innebærer at Cs relasjon til mor ikke ubetinget kan karakteriseres som trygg. Da C ble konfrontert av mor om uttalelsen om at hun ønsket å overnatte hos far, valgte C å bortforklare dette til mor med at hun spurte far om å få overnatte «på lat».

Viktig ved avgjørelsen har også vært Cs egenfungering. Hun er ei velfungerende og veltilpasset jente, og er på alle områder bortsett fra denne lojalitetskonflikten, ei jente uten spesielle omsorgsbehov. Hun kan ikke karakteriseres som et barn med stor sårbarhet. Hun er beskrevet av barnehagen som en stor ressurs inn i ei ellers litt vanskelig jentegruppe, noe som indikerer at hun, vil kunne takle en overgang til nytt boområde og sosialt liv, bedre enn et svakere stilt barn.

Etter gjennomgangen over, får Cs eget ønske ikke selvstendig betydning i saken, jf. barneloven § 31, dette både hensyntatt hennes lave alder, at hun har gitt uttrykk for ulikt syn alt etter hvem hun har vært hos, og at hun har stått i en sterk lojalitetskonflikt.

Det avgjørende for lagmannsretten er hva som samlet sett vil gi C best samlet foreldrekontakt og være best utviklingsstøttende for C, og at det nå er nødvendig å bytte fast bosted for å sikre dette. Gjennom rettspraksis har et barns mulighet til god kontakt med begge foreldrene utviklet seg til et av de mest sentrale momentene ved avveiningen av hva som antas å være til det beste for barnet. Etter lagmannsrettens syn er det ikke tvilsomt at far er den av foreldrene som best vil legge til rette for at C får best kontakt med begge foreldrene. Far har vist seg meget samarbeidsvillig og fleksibel i forhold til omsorgen for de to eldste barna, jf. også ekskonas og venners og farfars forklaring.

Far har også hele tiden vært av den oppfatning at mor skal ha mye kontakt med C. Han anla opprinnelig kun søksmål for å få fastsatt felles foreldreansvar og samvær. Mor har uttrykkelig motsatt seg at far skal få større del i Cs liv, nektet foreldreansvar, holdt tilbake opplysninger, og søkt å begrense samværene i størst mulig grad. Hun har ikke opptrådt positivt støttende for å tilrettelegge på en lojal måte for Cs samvær med sin far.

Et skifte av miljø vil være en dramatisk overgang for C. Det er å regne med at det nå ligger en vanskelig tid foran alle tre, både for far, for mor og ikke minst for C selv. Far har fortalt at han har søkt barnehageplass i nærmiljøet og at han har fått ordnet fleksibilitet og fri fra arbeid en periode fremover hvis C flytter til ham. Også fars øvrige familie og venner er forberedt på å hjelpe til. At C, som bare er 5 år gammel, vil bekymre seg for mor og trolig heller ikke med det første forstå avgjørelsen, er også naturlig. Det er begge foreldres ansvar å legge til rette for at en flytting går bra. C har fortsatt ikke begynt på skolen. Ved å flytte nå, vil hun rekke innskriving på skolen i fars nærmiljø og rekke å bli kjent med barn i nærmiljøet i Oslo før 1. klasse begynner etter sommeren.

Samvær

Lagmannsretten mener det er til Cs beste at det fastsettes et samvær mellom mor og C. Etter barneloven § 43 annet ledd skal det ved fastleggelsen av samværet blant annet «leggjast vekt på omsynet til best mogeleg samla foreldrekontakt, kor gammalt barnet er, i kva grad barnet er knytt til nærmiljøet, reiseavstanden mellom foreldra og omsynet til barnet elles».

Som det fremgår over, har mor vært Cs primære omsorgsperson frem til nå. Lagmannsretten er bekymret for samværene i tiden fremover, med tanke på om C vil stå i en situasjon hvor hun får ansvar for å ivareta mors følelser, og anmoder derfor mor – slik også tidligere avgjørelser fra domstolen har gjort – om å gjøre en overbevisende innsats for å trygge C i situasjonen som nå ligger foran.

Lagmannsretten mener ellers at det vil være til Cs beste at samværet med mor – i årene fremover – fastsettes i et omfang som innebærer helgesamvær og feriesamvær.

Ingen av partene har gitt uttrykk for noen spesielle tradisjoner knyttet til gjennomføring av ferie. Lagmannsretten finner det derfor mest riktig å dele feriene mellom foreldrene, slik at C får god tid til å være sammen med far og fars familie på den ene siden, og mor og mors familie på den andre siden.

Partene gitt uttrykk for at det er nødvendig med en detaljert samværsplan for å unngå misforståelser. I det følgende fastsettes samværet slik:

a. Helgesamvær

Lagmannsretten har vært i tvil om reiseavstanden gjør det best for C å ha samvær annenhver eller hver tredje helg, men har landet på at samvær annenhver helg med mor vil være til det beste for C.

Av hensyn til den relasjonelle stabiliteten for C, mener ikke lagmannsretten det er grunnlag for et lengre løpende samvær enn fra fredag ettermiddag til søndag ettermiddag, og at det ikke er grunnlag for midtukesamvær.

Lagmannsretten fastsetter etter dette et løpende samværet til annenhver helg i oddetallsuker fra fredag ettermiddag til søndag ettermiddag. Med mindre annet avtales direkte mellom partene, har mor ansvar for å hente C i Oslo fredag ettermiddag etter barnehage/skole/AKS (SFO), etter hvert når C blir eldre; hjemme hos far etter skoletid.

Far har ansvar for å hente C søndag ettermiddag etter samvær. Som det fremgår over, har henting hjemme hos mor eller hos mors familie gitt store utfordringer i hentesituasjonen for C. Ut fra de erfaringene som er gjort så langt når det gjelder henting, fastsettes derfor at henting skal skje på et nøytralt sted søndag mellom kl. 16:00 og kl. 16:30. Lagmannsretten mener at [sted3] kan være et passende sted. Mor har et ikke ubetydelig ansvar for at samværene avsluttes på en god måte og at C blir med tilbake til fars bolig som forutsatt.

b. Vinterferie og høstferie

Oslo-skolene har vinterferie og høstferie i hhv. uke 8 og uke 40. Når mor har vinterferie eller høstferie, utvides ferien med en normal samværs helg i hhv. uke 7 eller 39, og varer til søndag ettermiddag i hhv. uke 8 og uke 40, dvs. litt lenger enn ei uke.

Når far har vinterferie eller høstferie, skal mor først ha samværs helg i hhv. uke 7 eller uke 39, og fars ferie varer deretter fra søndag ettermiddag og resten av vinter- eller høstferien.

Mor har høstferie første gang 2020, far har høstferie første gang 2021, deretter annethvert år. Far har vinterferie første gang 2021, mor har vinterferie første gang 2022, deretter annethvert år.

c. Påskeferie

Påskeferien følger samværs helgene, med bytte onsdag midt i påskeuken kl. 16 hvis partene ikke enes om annet tidspunkt.

Dette innebærer at dersom palmehelgen er en oddetallshelg, skal mor ha samvær i palmehelgen fra fredag ettermiddag til påfølgende onsdag i påskeuken, og dersom påkehøytiden er en oddetallshelg, skal mor ha samvær i påkehøytiden fra onsdag ettermiddag til og med mandag 2. påskedag kl. 16.

d. 1. mai og evt. andre fri- eller helligdager

Dersom en av mors samværs helger faller i tilknytning til offentlige fri- eller helligdager som for eksempel 1. mai, skal mors samvær starte ettermiddagen før fridagen, eller dersom samværs helgen avsluttes med en fridag, skal samværet avsluttes på fridagen kl. 16.

e. Kristi himmelfartsdag og pinse

Dersom Kristi himmelfartsdag faller på mors samværs helg, og skolen har planleggingsdag fredagen, utvides mors samværs helg fra onsdag ettermiddag før Kristi himmelfartsdag og avsluttes søndag ettermiddag kl. 16.

Dersom pinsehøytiden faller på mors samværs helg, starter mors samvær fredag ettermiddag som normalt og avsluttes mandag 2. pinsedag kl. 16.

f. 17. mai og Cs bursdag

Det fastsettes ikke ekstra samvær i anledning Cs bursdag eller for 17. mai.

g. Sommerferie

Lagmannsretten mener mor skal ha samvær tre uker i skolens sommerferie, hvorav to sammenhengende uker og en enkeltstående uke. Sommeren 2020 skal være slik:

far fra søndag 21. juni til søndag 28. juni (uke 26),

mor fra søndag 28. juni til søndag 5. juli (uke 27),

far fra søndag 5. juli til søndag 19. juli (uke 28-29),

mor fra søndag 19. juli til søndag 2. august (uke 30-31)

far fra søndag 2. august til søndag 16. august (uke 32-33).

Ved at far har C i ukene rett før sommeren og rett etter sommeren, vil dette gi mulighet til å avslutte barnehageåret før sommeren, og så forberede skolestart, eventuelt tilvenning til SFO, etter sommeren i ukene 32-33.

Fra og med sommeren 2021 går C på skolen. Fra da skal mor ha tre uker sommerferie med C i løpet av skolens sommerferie.

Hvis partene ikke enes om annet, skal C fra og med sommeren 2021 ha sommerferie med mor i ukene 27-28 og 31, og med far i ukene 26, 29-30 og 32. Ferieukene varer fra søndag ettermiddag før ukenummeret som er nevnt, til søndag ettermiddag kl. 16 i det ukenummeret som er nevnt.

Dersom partene ønsker en annen fordeling av feriene, skal dette avtales senest 1. april. Dersom avtale ikke er inngått, følges planen som nevnt over.

h. Juleferie og nyttårsferie

Juleferien varer fra skoleferien begynner til 3. juledag kl. 16.

Nyttårsferien varer fra 3. juledag kl. 16 til dagen før skolen begynner etter nyttår kl. 16.

Jula 2020 skal C være hos far. Nyttår 2020 skal C være hos mor. Deretter skal dette skiftes annethvert år. Året 2020 har 53 uker. Mor skal likevel ha samværs helg i uke 1 i 2021.

j. Kjøring til og fra ferier og langhelger

Med mindre partene enes om en annen løsning, for eksempel fordi en ferieuke avsluttes i nærheten av den andre, skal den som skal ha C hos seg, hente henne. Henting etter ferier eller lengre helgesamvær, skal ellers skje slik det er fastsatt under bokstav a over.

Saksomkostninger

Far har vunnet saken ved å få medhold fullt ut i lagmannsretten. Etter tvisteloven § 20-2 første ledd har den som har vunnet saken, krav på full erstatning for sine saksomkostnader fra motparten. Lagmannsretten skal legge sitt resultat til grunn ved fastsettelsen av saksomkostnadene for tingretten, jf. tvisteloven § 20-8 første ledd og § 20-9 første og annet ledd.

Hensyntatt søksmålet for tingretten – fars stevning inneholdt krav om felles foreldreansvar og alminnelig samværsrett med overnattingsamvær og feriesamvær – mener lagmannsretten at far fikk «vesentlig medhold» i tingretten, jf. tvisteloven § 20-2 første og annet ledd, ikke at han kun fikk «medhold av betydning uten å vinne saken», jf. tvisteloven § 20-3, slik tingretten har vurdert det.

Spørsmålet er så om det foreligger «tungtveiende grunner» som gjør det «rimelig» å fritta mor for sakskostnadsansvaret. Bestemmelsen i tvisteloven § 20-2 tredje ledd bokstav a) er ikke anvendelig.

Far kan etter lagmannsrettens syn ikke bebreides for at det kom til sak, og han kan ikke sies å ha avslått et rimelig forlikstilbud, jf. tvisteloven § 20-2 tredje ledd bokstav b).

Spørsmålet er om eventuelt unntaket i tvisteloven § 20-2 tredje ledd bokstav c) er anvendelig. Avgjørelsen om foreldreansvar for C, fast bosted og samvær for C er av stor velferdsmessig betydning for begge partene. Både for far og mor har saken vært viktig, og ikke minst for C.

Etter tvisteloven § 20-2 tredje ledd er det anledning til å fritta motparten helt eller delvis for erstatningsansvaret dersom tungtveiende grunner gjør det rimelig. Lagmannsretten viser til Schei m.fl. Tvisteloven kommentarutgave bind I (2013) på side 712:

«Domstolene har i barnefordelingsaker med god grunn vært tilbakeholdne med å idømme den tapende part kostnadsansvar. Retten fastsetter med barnets beste som rettesnor fremtidige ordninger i spørsmål av stor personlig betydning for partene, og som de har et felles ansvar for å løse ved samlivsbrudd, se som nyere eksempler Rt-2010-1528 og Rt-2012-570.

På den annen side har det betydelig egenverdi at slike tvister løses i minnelighet, og mekling har derfor en særlig fremtredende plass i saksbehandlingen for domstolene. Erstatningsansvar for motpartens sakskostnader er en sanksjon som kan være velbegrunnet overfor en part som kan bebreides at det kom til sak ved å innta klart ufunderte standpunkter, ved å tviste om lite vesentlige spørsmål, eller forlenge konflikten ved å bruke rettsmidler eller reise endringsaker uten god grunn.»

Partene var til ikke mindre enn sju meklingsmøter etter hvert som C ble eldre, og de hadde to saksforberedende meklingsmøter i tingretten. Lagmannsretten mener at mor kan bebreides for at det kom til sak for tingretten «ved å innta klart ufunderte standpunkter», både når det gjelder foreldreansvar for C og å nekte far samvær av større omfang, herunder med overnattingsamvær og feriesamvær. Konflikten burde vært løst ved et forlik på begge disse punktene på et langt tidligere tidspunkt, senest som et rettsforlik i tingretten. Det har en betydelig egenverdi å løse slike tvister i minnelighet, og å følge opp de avtaler som blir inngått. Som det fremgår over, har mor heller ikke fulgt opp tingrettens dom og kjennelse om overnattingsamvær for C, og tingretten måtte fastsette en stående tvangsbot for hvert samvær som utgår.

I tillegg til at det skal foreligge tungtveiende grunner som gjør det rimelig av hensyn til sakstypen fordi den er av stor velferdsmessig betydning for partene, er det etter loven også et vilkår for å fritta den tapende part for sakskostnadsansvaret at «styrkeforholdet partene imellom tilsier slikt fritak». Lagmannsretten kan ikke se at det foreligger et slikt ulikt styrkeforhold mellom partene som tilsier fullt fritak for sakskostnader for tingretten.

Etter dette har lagmannsretten – til tross for sakstypen – ikke funnet at det foreligger tilstrekkelige tungtveiende grunner som gjør det rimelig å fritta mor for erstatningsansvaret for sakskostnader, verken for tingretten eller lagmannsretten.

Advokat Haneborg har fremlagt omkostningsoppgave for arbeidet for tingretten med kr. 251.208, for til sammen 109,5 timer arbeid. Gitt omfanget av saken for tingretten, med to meklingsmøter,

midlertidig avgjørelse og hovedforhandling over tre dager anses kostnadene rimelige og nødvendige for å ivareta fars interesser. Han var også saksøker i saken. Kostnadsoppgaven legges til grunn som rimelig og nødvendig for å ivareta fars interesser som saksøker for tingretten.

Advokat Haneborg har også fremlagt omkostningsoppgave for ankesaken med kr. 268.198, for til sammen 114 timer arbeid, reisekostnader, utlegg og mva. Det ble ikke reist innsigelser fra motparten til størrelsen. I perioden etter tingrettens dom fikk far også medhold i at C ikke skulle høres på nytt, jf. forberedende dommers kjennelse 05.11.2019. Videre har han i samme periode hatt utgifter til krav om tvangsfullbyrding av samvær, jf. tingrettens kjennelse 20.12.2019, hvor tingretten under tvil kom til at mor ikke måtte dekke fars omkostninger. Saken var for lagmannsretten tre fulle rettsdager og far var ankende part med ansvar for faktisk utdrag. På denne bakgrunn mener lagmannsretten at kostnadsoppgaven ikke er større i omfang enn nødvendig for å ivareta fars interesser for lagmannsretten.

Dommen er enstemmig.

KJENNELSE

Far har krevd midlertidig avgjørelse etter barneloven § 60. Det er anført at det foreligger særlige grunner som tilsier en endring av tingrettens dom, som p.t. er den gjeldende avtale mellom partene.

Mor har bedt om at begjæringen om midlertidig avgjørelse ikke tas til følge.

Lagmannsretten har kommet til at det er til Cs beste å bo fast hos far, dvs. at hun skal bytte bosted. Lagmannsretten har et klart bredere grunnlag å bygge på enn tingretten – særlig de måneder som har gått etter tingrettens dom.

Når først avgjørelsen av bytte av bosted er tatt, vil det være til Cs beste at skifte av bosted skjer snarest mulig, og før dommen er rettskraftig. Lagmannsretten har i dommen lagt til grunn at C blir utsatt for kraftig påvirkning fra mors side, herunder at mor gir C helsehjelp via «samtaler» uten fars viten eller samtykke, og som ikke anses å være til Cs beste. Lagmannsretten mener at en flytting fra mor til far bør skje så raskt som praktisk mulig, og fastsetter flyttedagen til lørdag 07.03.2020.

Fra og med lørdag 07.03.2020 skal C anses å bo fast hos far og på hans adresse i Oslo. Far vil da rekke å melde fra om flyttingen til nærskolen og C kan få plass på skolen i 1. klasse ved hovedopptaket denne våren. Alt dette anses å være til Cs beste.

Lagmannsretten legger til grunn at flyttingen vil være vanskelig for C. Hun vil naturligvis savne mor i tiden som kommer og ha vanskeligheter med å forstå lagmannsrettens avgjørelse, i og med at hun kun er 5 år gammel.

Det vil være nødvendig med en periode for å la C få egne og nye referanser til far, og slik at hun kan venne seg til dette. Helgesamværet hos mor igangsettes derfor ikke etter den ordinære ordningen før etter en tid. Lagmannsretten finner ikke at det er nødvendig på å ha tilsyn ved mors samvær når den ordinære ordningen trer i kraft.

For at C skal venns til sitt nye bosted, skal mors samvær ved de tre første gangene skje i Oslo. Første samvær med mor skal være uken etter flyttingen, lørdag 14.03.2020 fra kl. 10:30 til kl. 14:00. Dette samværet skal være hjemme hos far. Andre samvær med mor skal være lørdag 28.03.2020 i Oslo fra kl. 10:30 til kl. 16:00. Tredje samvær med mor skal være lørdag 11.04.2020 i Oslo fra kl. 10:30 til kl. 18:00. Ved de to siste samværene skal mor både hente og bringe C hjem til far.

Det alminnelige samværet med mor som fastsatt i dommens punkt 2 skal starte fra og med 24.04.2020 med alminnelig helgesamvær.

Lagmannsretten finner ikke grunn til å tilkjenne sakskostnader i anledning kjennelsen.

Kjennelsen er enstemmig.

DOMSSLUTNING

1. C, født 0.0.2014, skal bo fast hos sin far A.
2. C, født 0.0.2014, skal ha slikt samvær med sin mor B:
 - a. Annenhver helg i oddetallsuker fra fredag ettermiddag til søndag ettermiddag.
 - b. Annenhver vinterferie, første gang år 2022.
 - c. Halve påskeferien: den del som tilhører oddetallshelg, med bytte onsdag kl. 16.
 - d. Tre uker hver sommerferie, fra år 2021 i ukene 27-28 og 31.
 - e. Annenhver høstferie, første gang 2020.
 - f. Annenhver juleferie, fra skoleslutt til 3. juledag kl. 16, første gang 2021.
 - g. Annenhver nyttårsferie, fra 3. juledag kl. 16 til dagen siste feriedag etter nyttår kl. 16, første gang 2020.
 - h. Mor henter før alle samvær og ferier. Far henter etter alle samvær og ferier.
3. I sakskostnader for tingretten betaler B kr. 251.207 til A innen to uker fra dommen forkynnes.
4. I sakskostnader for lagmannsretten betaler B kr. 268.198 til A innen to uker fra dommen forkynnes.

SLUTNING I KJENNELSE

1. Domsslutningen punkt 1 trer i kraft fra 07.03.2020.
2. Frem til 24.04.2020 skal C ha slikt samvær med B:
 - lørdag 14.03.2020 fra kl. 10:30 til kl. 14:00 hjemme hos far i Oslo.
 - lørdag 28.03.2020 i Oslo fra kl. 10:30 til kl. 16:00.
 - lørdag 11.04.2020 i Oslo fra kl. 10:30 til kl. 18:00.
3. Domsslutningen punkt 2 trer i kraft fra og med 24.04.2020.
4. Sakskostnader tilkjennes ikke.